

МАКЕДОНСКО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО СОСЕДСТВОТО, ДИЈАСПОРАТА И СВЕТОТ

Никола В. Димитров,

Д-р. редовен професор, Факултет за туризам и бизнис логистика, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

Апстракт

Главна цел на трудот е поставување насоки за евидентирање и документирање на македонското културното наследство кое се наоѓа во соседството, дијаспората и светот, и нејзино менаџирање преку организирани туристички посети на значајни места, објекти и настани. Текстот е поделен во три дела. Во првиот дел се споменува поделба на македонското културно наследство кое се наоѓа во соседството, дијаспората и светот, и тоа според период на настанување, според значење, својства и загрозеност. Потоа, дадени се насоки како тоа културно наследство да се евидентира и документира. Во вториот дел даден е преглед на македонско културно наследство (места, објекти и настани) кое се наоѓаат на простори во соседните држави. Потоа, изнесени се предлози како културното наследство туристички да се менаџира за посета од страна на туристи од Македонија. Во третиот дел се споменуваат места, објекти и настани кои ги има во дијаспората и светот а се важни за македонскиот идентитет. Дадени се предлози како културното наследство да се евидентира и туристички менаџира за посета од страна на туристи од Македонија. Во Заклучокот даваме согледувања и примери на успешна туристичка реализација на дел од наведените македонски културни наследства во соседството, дијаспората и светот. Предлагаме и препорачуваме како оваа активност во континуитет да биде мотивирана и поддржана од разни институции на македонската држава и пошироко од македонската дијаспора. За оформување на трудот користена е литература и други извори.

Клучни зборови: Македонија, културно наследство, дијаспора, локалитети, објекти, настани

ВОВЕД

Секоја држава се грижи за својот национален идентитет прво во матичната држава, потоа за неговото присуство во непосредното опкружување и пошироко низ светот.

Денес, промоцијата на својата татковина може да се практикува и преку разни форми на туристичка посета на места, објекти и настани кои се значајни за националниот идентитет. Дали Македонците посетата ќе ја прават индивидуално со физичко присуство, во група организирано преку туристички агенции или пак виртуелно со користење на интернет - современа технологија за информирање и едукација, е лична одлука на секој Македонец.

Според тоа, Македонците во текот на својот живот, треба во што поголем број да посетат туристички места, објекти и настани, и постојано да се само

образуваат, со што ќе го зацврстат својот личен - македонски идентитет и ќе стекнат посилен самодовербата.

Исто така, во делот на само образување преку интернет - пожелно е да се чита домашна и странска дигитална литература (книги, монографии, научни трудови, постови - текстови објавени на интернет и сл.), потоа пребарување на разни пребарувачи, веб страни на туристички агенции (туристички понуди и програми), веб страни на туристички места, објекти и настани, културни институции, музеи и слично од кои може да се добијат многу корисни информации за Македонија и Македонците.

Под поимот Македонско, приоѓаме од два пристапи: географски и етнографски. Географскиот поим го покрива просторот на Македонија од најстари времиња до денес и зафаќа простор од неколку илјади, преку повеќе стотици илјади до неколку милиони километри квадратни. Како се проширувало кралството Македонија така го проширувало своето име на освојените територии. Македонија, од едно мало кралство во јужниот дел на полуостровот се проширува на целиот полуостров кој во стариот век сè до XVIII век бил именуван како Македонски Полуостров. Денес на просторот на Македонскиот Полуостров постојат десетина држави, додека пак во империјата на Александар III Македонски која зафаќала неколку милиони км², денес има дваесетина држави.

Поимот етнографски го покрива просторот на етничка Македонија (односно ги зафаќа трите дела на Македонија: Беломорски или Егејски дел, Пирински и Вардарски дел).

Географскиот простор Македонија а од тука и Македонскиот народ бил и сè уште е предмет на нанесување неправда од страна на соседните и пошироко. Имено, и денес, тие имаат големо државни апетити, и реализираат свои агенди преку негирање и присвојување на географски делови, историја и културно наследство на Македонија и македонскиот народ. Така, античкиот период и славните личности сите соседи ги присвојуваат како свои, исто е и со средновековието, новиот век итн. Денес, се применуваат и нови форми на присвојување, негирање и пропаганда, а тоа е туризмот. Имено, соседите на нивните туристи кои ја посетуваат РС Македонија им презентираат своја верзија, дека Македонија и сè што е во неа е дел од нивната историја. Ваквиот пристап секако ја потценува вредноста на македонската историја и култура.¹

¹ Слична судбина како Македонците - народ кој повеќе го има во соседството, дијаспората и низ светот отколку во матичната држава. Вакви примери имаат повеќе мали народи, пример: Монголци, Ирци, Молдавци, Палестинци, Ерменци и други. Македонија со поделбата во 1913 година, е поделена помеѓу соседите. Така, денес покрај името на независна држава Р.С. Македонија има уште четири региони со име Македонија, од кои три во Р. Грција - Централна, Западна и Источна Македонија; еден регион во Р. Бугарија - Пиринска Македонија или Пирински крај. Исто така, слична судбина како поделена Македонија имаат и други држави, чие државно име со поделбата, се повторува во непосредното соседство, пример: државата Р. Монголија има уште една Монголија во Кина - Внатрешна Монголија, автономен регион; потоа Р. Ирска има уште еден регион Северна Ирска - федерална единица на Обединето Кралство Велика Британија, па државата Р. Молдавија има уште едно име Молдавија во Романија - регион Молдавија, потоа државата Р. Кипар, е поделена на Северен Кипар (околу 36%) како одделна самопрогласена нелегална држава Турска Република Северен Кипар, а останатиот дел од Р.

Што и да било, како било и како треба да биде, едно е јасно Македонците, и сите соседни народи мора меѓусебно да се признаваат, почитуваат и соработуваат ако сакаат да опстанат. Сите соседни народи мора да ја прифатат реалноста, дека има Македонија, Македонски народ, Македонски јазик со своја историја и културно наследство, во спротивно сите ќе се најдат во сериозен проблем исполнет со многу страдања.

Во овој ограничен труд, ќе се потрудиме да презентираме мал дел од македонско културното наследство кое го има во соседните држави, дијаспората и светот. Изнесуваме мал формат на основни податоци за туристичко менаџирање на македонските туристи при посета на истото во наведените географски простори. Ова го правиме со главна цел да ги запознаеме нашите - домашни туристи, но и да ги информираме и соседите дека и Македонија е дел и од нивната историја и секојдневије.

Предмет на интересирање на институциите и лицата чија главна грижа е културното наследство во РС Македонија не е доволно само евидентирање на „домашното“, туку потребно е евидентирање и запознавање со македонското културно наследство кое се наоѓа и во соседството, дијаспората и пошироко низ светот. Ова македонско културно наследство треба професионално да биде регистрирано - евидентирано во списоци, да биде класифицирано според временски периоди и начинот на настанување, според неговите својства, според негово значење, според степенот на неговата застапеност и степенот на загрозеност. За сето тоа да биде реализирано, потребно е истражување, прибирање - архивирање на податоци, документација, фотографии и други факти за секое културно наследство кое се наоѓа во соседството, широката дијаспора и низ светот.

1. Поделба на македонското културно наследство присутно во соседството, дијаспората и светот

Поминати се 112 години (1913 година) од поделбата на Македонија меѓу соседните држави. Македонците на различни начини се изложени на физичко и психичко малтретирање негирање, потценување, раселување и други форми на елиминација. Меѓутоа, и покрај тоа, во поделени простори во соседните држави сè уште има Македонци и значително македонско културно наследство.

Во соседните држави со кои граничи Р.С. Македонија има разновидно културно наследство (недвижно и движно, материјално и нематеријално - духовно). Значајно место имаат археолошките наоѓалишта од палеолит (пештери и разни артефакти во музеите), потоа наоѓалишта од периодот на неолит (локалитети, колиби, земуници, наколни населби, разни артефакти во музеи), па енеолит (локалитети и разни артефакти), бронзено и железно време (локалитети, артефакти во музеи). Сепак, доминираат археолошките

локалитети од старо македонски период, потоа од т.н. хеленистички и секако од римски период. Доста се застапени и локалитети од рано христијански и средновековен период (цркви, манастири, мостови, стари чаршии, амбиентални градски јадра, староградска архитектура, стари куќи итн.). Во соседните држави се одржуваат и разни јавни манифестации (фестивали, панаѓури, саеми, карневали, врски празници, верски литии и сл.) кои се организирани и од Македонци.

Потсетуваме, основна поделба на **културното наследство** е според неговите својства, според негово значење, според степенот на неговата застапеност и според начинот на настанувањето.

Преглед 1. Поделба на културното наследство

Културно наследство според:	
Својства	<u>Недвижно</u> (споменици, споменични целини и културни предели) <u>Движно</u> (археолошки, етнолошки, историски, уметнички, технички предмети, архивска граѓа, библиотечни добра, кинотечни добра, фонотечни добра) <u>Духовно</u> (фолклорни добра, јазик, топоними) Фолклорни добра се обичаи, обреди, преданија, умотворби, носии, везови, народни песни, приказни, легенди, пословици, гатанки, танци, игри, стари и ретки занаети, традиционални вештини и други изрази од нематеријалното народно творештво. Јазик е литературен односно стандарден јазик и негово писмо, како и локални говори на ист јазик (дијалекти), т.н. тајни јазици итн. Топоними се имиња на езера, реки, извори и други водни објекти (хидроними), градови, села и други населби (оиконими), природни или административни подрачја (хороними), патишта (дромоними), земјоделски просторни објекти (агроними), имиња на флора и фауна (фитоними и зооними), имиња на планини, превои и на други релјефни и геоморфолошки објекти (геоними) како и имиња на природата поврзани со шуми (дендроними) и други изворни, локални и официјални називи што се предметни за топонимијата на одредена територија или држава.
Значење	<u>Од особено културно</u> и историско значење (исклучително и големо значење) <u>Од друго културно</u> и историско значење (значајно културно наследство)
Загрозеност	<u>Незагрозено</u> културно наследство <u>Загрозено</u> или културно наследство во опасност
Начинот на настанување	<u>Материјално</u> (физичко или опипливо) културно наследство (предмети направени од човечка рака) спаѓаат разни предмети кои имаат значајна вредност за историјата, археологијата, архитектурата, техниката, културата, уметноста и сл., односно станува збор за: градежни објекти (куќи, сакрални и световни објекти), историски споменици (бисти, релјефи, барелјефи и сл.), други споменици (спомен чешми, плочи и сл.), материјални уметнички дела (артефакти, цртежи, фрески, икони, резби итн.) <u>Нематеријално</u> (уметнички дела, литература и сл.) културно наследство. Спаѓаат разни уметнички дела, значајни за литературата, музиката, религијата, фолклорот и сл., односно станува збор за: нематеријални уметнички дела (музика, ора), усните преданија (приказни, легенди), духовно верување (религија, обреди, празници) и начин на живот (традиција, обичаи).

Доколку Р.С. Македонија сака да има евиденција на македонско културно наследство во непосредното соседство, дијаспората и пошироко низ светот,

треба да изработи и Регистер на македонско културно наследство: по места, објекти, настани, топоними, обичаи, значајни личности и сл. Значи да биде евидентирано, да се оцени значењето, степенот на загрозеност, начинот на заштита и можноста тоа културно наследство да го посетат македонските туристи. За тоа прво ќе се погрижи државата Македонија, а потоа останатите.

2. Преглед на македонско културно наследство во непосредното соседство

Во Преглед 2, изнесуваме делумни описи на најважно македонско културно наследство кое се наоѓа во соседните држави (материјално наследство - места и објекти: населби, археолошки локалитети, некрополи, гробници, осамени гробови, цркви, манастири и други споменици) потоа нематеријално наследство и разни настани кои треба да се посетат.

Преглед 2. Дел од македонското културно наследство во соседните држави

М Е С Т А	Во Грција: вреди да се посетат сите градови и поголеми села во Егејска Македонија (Беломорска Македонија, Приморска Македонија, а од 2019 година Јужна Македонија или т.н. Грчка Македонија). Денес овој дел од Македонија се состои од три региони: Источна Македонија, Централна Македонија и Западна Македонија. Во делот на Македонија се наоѓа и Света Гора - Автономна Монашка Република Света Гора, која е под закрила на Цариградскиот патријарх. Според ова, сите македонски туристички агенции треба да имаат туристички програми за повеќе дневен престој на повеќе туристички места во „Олимписка ривиера“, посета на познати места од „Античка Македонија“ потоа посета и престој во туристички места на полуостровот Халкидик (Ситонија, Касандра, Атос), како и туристички места на Јонско Море, посета и престој на повеќе острови: Тасос, Крф, Кефалонија, Лефкада итн. Потоа еднодневни туристички посети до градовите Лерин, Солун, Воден, Костур, Кавала, Петралона, Пожарско, Метцово, Метеори, Трикала, Овчарани, Долно Врбени или Екши Су, Герман, Вербени, Арменово, Буф, Баница и други места. Добро е да се организираат и посети на: Кожани, Кукуш, Негуш, Бер, Ениџе Вардар, Кајлари, Гребен, Катерина, Серез, Драма и сл. Исто така, добро е да се посети и село Долно Граматиково, Воденско - место каде во 1768 година се родил Хрисант Цариградски, вселенски патријарх (1824-1826) со македонско потекло. Хрисант умира во Цариград во 1835 година. - Покрај наведените посети добро би било да се посети и главниот град Атина, важните места во градот но и споменикот на Александар III Македонски. Во Бугарија: Македонските туристичките агенции организираат посета на Софија, Благоевград (Горна Џумаја), Разлог, Банско, Сандански (Свети Врач), Гоце Делчев (Неврокоп), Мелник, Петрич, Варна, Пловдив, Бургас и други места. Потоа се посетуваат и Кресна, Белица, Симитли, Струмјани, Рилски манастир, Велинград итн. Во Србија: Македонските туристичките агенции организираат посета и престој во Белград, Нови Сад, Крагуевац, Смедерево, Суботица, Ниш и други места. Добро е да се организираат посета и на места каде живеат Македонци, како што се населбите: Јабука, Качарево, Пладниште, Глогољ, Вршац, Трговиште, Врање и др.
---	---

	Во Албанија: Најчесто македонски туристички агенции организираат патувања и престој за Црна Гора а транзитираат низ Албанија, без да ги посетат или пак кратко се задржуваат во некои од поголемите градови (Тирана, Елбасан, Драч, Скадар, Берат, Круја и др.). Се организираат и еднодневни и повеќе дневни посети и престој во места на Јонско Море: Саранда, Ксамил и други места. Се организираат и еднодневни екскурзии до Поградец, Корча, Пустец, Туминец, Глобочани, Шулин, Церје, Горица, Шиштавец, Борје, Крошаришта и други места. Во Косово: Македонските туристички агенции досега немаат организирани посети на Рестелица, Крушево, Брод, Драгаш, Призрен Пеќ, Приштина и други места каде живеат Македонци муслимани. Најчесто низ Косово се транзитира патувајќи за Црна Гора или за Босна и Херцеговина. Генерално, треба да се посетат сите мали градови и села во соседните држави во кои живеат Македонци.
О Б Ј Е К Т И	Најчесто посетувани објекти во соседството се археолошки локалитети, цркви, манастири, споменици и музеи: Во Грција: Да се реализираат туристички посети на старо македонските антички гробници (на Филип II во село Кутлеш), античкиот град Пела - денес Постол (посета на палата или дворецот, атриум со поден мозаик, бањи, агора - пазар, портик и др.), статуата на Александар III Македонски, посета на првата престолнина на македонските кралеви градот Ајга и Кралските гробници во Кутлеш, потоа други споменици (споменик кај Херонеја), археолошкиот локалитет Дион во близина на Литохоро, потоа на Пидна - Калиндар, Стагира, Неаполис, Филипи, Херонеа и други места. Посета на крштелницата во Филипи, село Рахче во близина на Кавала, каде Апостол Павле ја покрстил Св. Лидија Македонка. Посета на тврдината на Солун и Зандан Куле, потоа тврдината во Кавала итн. Органиzirани посети на Мало Преспанско Езеро - островот Св. Ахил каде има повеќе цркви и се наоѓа гробот на цар Самоил, потоа црквата Св. Димитрија во Солун, црквата Св. Никола во Кавала, манастирите на Метеори, манастири на Света Гора - особено на манастирот Зографски, Хилендар, Голема Лавра и други објекти. Од манастирите на Света Гора, односно полуостровот Атос, особено значајна е посетата на Зографскиот манастир. Зографскиот манастир на Света Гора е основан од охридани. Според легендата импозантниот манастир Св. Ѓорѓи Зограф е основан во 919 година од тројца браќа од Охрид, кои барале тивко место за да му се посветат на Бога. Но, браќата Мојсеј, Арон и Јован не можеле да се одлучат кој да биде покровител на манастирот, па затоа одлуката ја препуштиле на Бога. Тие подготвиле штица која ја оставиле во Црквата и додека длабоко во ноќта се молеле, повикувајќи го Господ да им го открие името на светецот, необична светлина се разлеала од новоподигнатиот храм. Кога влегле во Црквата, браќата виделе дека на штицата бил саможивописан ликот на Св. Великомаченик Ѓорѓиј. Оттаму тие го нарекле „Изограф“, односно „се самообразил“. Најраниот документ кој зборува за постоење на манастирот датира од 980 година. Во него се замонашиле и подвизувале голем број знаменити македонски дејци меѓу кои игуменот: <u>Калистрат Зографски</u> (1821-1913 г., од Струга - псалтос, пејач по источното византиско нотнo пеење). Потоа архимандритот <u>Анатолиј Зографски</u> од село Могорче, кој бил игумен на Зографскиот манастир

	а потоа во 1818 година бил во мисија - посета на манастирските имоти во Молдавија и Влашко. Потоа продолжил за Русија и останал во Санк Петербург каде стекнал авторитет кај царскиот двор. Во 1832 година се враќа во Зографскиот манастир. Во 1846/47 година напишал опширен учебник по предметот граматика на црковно словенскиот јазик наречена „Славјанскаја граматика“. Во 1848 година починува во Зографскиот манастир на Света Гора) Значаен е и <u>Партениј Зографски</u> кој еден период од животот го поминал во Зографскиот манастир и др. Додека пак најдолго живеалиште на <u>Јован Кукузел</u> - средновековен византиски и словенски црковен пејач, композитор, музички теоретичар и реформатор на византиското црковно пеење, била Великата Лавра Св. Атанасиј Атонски“ на Света Гора. Јован Кукузел бил роден 1280 година во с. Церменица или Церманци - Дебарско. Некои сметаат дека бил роден во Драч, Албанија, а умира 1360 година во Света Гора. На 15 јануари 2007 година во Бигорскиот манастир пристигнале светите мошти на Св. Јован Кукузел и тоа во метохот на Св. Ѓеоргиј Победоносец во село Рајчица - Дебарско. Св. Јован Кукузел се празнува 14 октомври. Значајна за македонските туристи е и посетата на споменикот на Александар III Македонски во Солун. Добро е да се посети и <u>Манастир свети Јован Богослов</u>, еден од дванаесетте апостоли и еден од творците на Евангелието и посета на пештерата Апокалипса на островот Патмос. Потоа, посета на островот Милос кој има голем број на цркви па дури и семејни цркви. И секако, посета на <u>Манастирот на Свети Нектариј Егински</u> на островот Егина, како и други објекти. Во Бугарија: Посета на Рилски и Бачковски Манастир, во кои Митрополит Скопски Теодосиј Гологанов, 1846-1926, служел во двата манастири. Посета на гробот на Јане Сандански во Мелник, и уште многу други објекти. Во Албанија: посета на село Пустец и Преспанско Езеро - островот Мал Град и црквата „Рождество на Пресвета Богородица“, спомен куќа - музеј на Стерјо Спасе во село Глобочани. Посета на градот Кроја - средновековната тврдина и музејот на Георги Кастриот, за Албанците познат по името Скендер Бег. Посета на црквата „Воскресение Христово“ во градот Корча (Горица) и други објекти. <u>Посета на споменици на Св. Кирил и Методија</u> во Грција - Солун; во Бугарија - Софија, во Србија - Белград, потоа посета на манастирот Св. Прохор Пчински. Добро е да се посети и музејот на Никола Тесла (според една верзија: Тесла имал далечни семејни корени од Македонија, доселени во Лика при крајот на 17 век, односно по Карпошевото востание 1689 година, кога голем број Македонци и други се преселиле во Австрија, Русија и други простори поминувајќи ги реките Дунав и Сава). Исто така, добро е да се посети и село Идвор во Јужен Банат - родното место на Михалјо Пупин - кој има семејни корени од Македонија (од село Вевчани). За туристите од Македонија добро е да се посети и црквата Св. Сава во Белград, која е најголема православна црква на Балканскиот Полуостров и други објекти. Македонските туристи добро е да ги <u>посетат црквите градени од македонскиот градител Андреј Дамјанов</u>: во местата Врање (Св. Троица 1858-1860), Ниш (Св. Тројца, 1878), Смедерево (Св. Ѓорѓи, 1854 г.), Пирот („Рождество Христово“, 1834 г.), село Печењевце кај Лесковац, („Свети Илија, 1844 г.) и село Турековац кај Лесковац, („Собор на светите апостоли“, градена во 1845 г.).
Н А	Македонските туристи треба да ги посетат разните настани - фестивали и други манифестации во Грција, Бугарија, Србија, Албанија, Косово, на кои

С Т А Н И	учествуваат и Македонци (пример: „Илинден“ во Овчарани и др.). Фестивал „Kerasiotika“ - фестивал на „црешата“ во Воден. Во Паралија фолклорен фестивал „Anthestiria“ - фестивал на цвеќето“. Други фестивали во Лерин, Солун, Бер, Костур, Кожани, Трикала, Катерини, Пиерија, Кукуш, Постол - Пела, Пожарско, Сопотско и други места. Посета на Македонски фолклорен фестивал „Сонце“ во Корча - Албанија и како и други манифестации во Бугарија и Србија. Личности: Значајно за македонското културно наследство е <u>Хрисант Цариградски</u>, вселенски патријарх (1824-1826) со македонско потекло, роден во Долно Граматиково во 1768 година а умира во Цариград во 1835 година. Хрисант погребан е на „Принцеви острови“, островот Бујукада (годинава се навршуваат 190 години од неговата смрт, подвлекол НВД). Неговиот гроб се наоѓа во дворот на манастирот „Христос спасител“ или „Преображение Господово“. Денес, во селото Долно Граматиково има статуа на Хрисант, а од 2000 година редовно се одржува фестивал „Хрисантија“. Исто така, во 2016 година средното училиште Арнис Пела беше преименувано во „Средно училиште Арнис на Вселенскиот патријарх Хризантема“).
-----------------------	---

3. Преглед на македонско културно наследство во дијаспората и светот

Во Преглед 3, изнесуваме делумни описи на најважно македонско културно наследство (материјално и нематеријално) кое се наоѓа во дијаспората и светот и кое треба македонските туристи да го посетат.

Преглед 3. Дел од македонското културно наследство во дијаспората и светот

М Е С Т А	<u>Во Хрватска:</u> да се посетат градовите Загреб, Сплит, Ријека, Сплит, Вараждин, Карловац, Самобор, Дубровник и други места. <u>Во Словенија:</u> Љубљана, Марибор и други места. <u>Во Босна и Херцеговина:</u> Сараево, Мостар и други места. <u>Во Црна Гора:</u> Подгорица, Будва, Котор и други места. Значајно е да се посетат европски градови со туристичка вредност и во кои живеат Македонци. <u>Во Италија:</u> Рим, Венеција, Неапол, Милано, Торино, Бари и други места. <u>Во Австрија:</u> Виена и други места. <u>Во Германија:</u> Минхен, Келн, Берлин и други места. <u>Во Франција:</u> Париз, Марсеј, Епинал и други места. <u>Во Норвешка:</u> Осло и други места. <u>Во Шведска:</u> Стокхолм, Малме и други места. <u>Во Финска:</u> Хелсинки и други места. <u>Во Холандија:</u> Амстердам, Хаг и други места. <u>Во Данска:</u> Копенхаген. <u>Во Белгија:</u> Брисел. <u>Во Велика Британија:</u> Лондон, Манчестер, Ливерпул и други места. <u>Во Шпанија:</u> Мадрид, Барселона, Палма де Мајорка и други места. Како и посета на мали градови и села во други држави во кои живеат Македонци. <u>Посета на милионски градови</u> во Америка, Азија, Африка, Австралија во кои живеат Македонци. <u>Посета на туристички места:</u> Хургада и Шар Мел Шеик, Александрија, Гиза, Каиро (<u>во Египет</u>). Посета на градови во САД: Чикаго, Детроид, Мајами, Лос Ангелес, Сан Франциско, Посета на <u>градови во Канада</u> - Торонто, Монтреал, Ванкувер, Отава. Посета на градовите Ташкент (Узбекистан), Доха (Катар), Абу Дабиј (ОАЕ). Пекинг, Шангај (Кина), Токио и Осака (Јапонија), Бразилија, Рио Де Жанеиро (Бразил) итн.
-----------------------	--

О Б Ј Е К Т И	Македонските туристи добро е да ги посетат археолошките објекти значајни за македонското културно наследство : <u>Во Италија (десетина значајни објекти):</u> 1. Гробот на Персеј - последниот македонски крал. Гробот на Персеј се наоѓа во близина на градот Мељано де' Марси. (Tomb of Perseus of Macedon - Maqliano de' Marsi), кој се наоѓа североисточно од Рим на оддалеченост од 98 км или 1 час и 10 минути возење со автомобил (крај Персеј умира 165 г.пр.н.е. значи оваа 2025 година се навршуваат 2190 години од неговата смрт, подвлекол НВД) 2. Посети на објекти во градот Алба Фуценс - 105 км североисточно од Рим, антички - римски утврден град каде биле затворен Персеј - последниот крал на Античка Македонија, со неговото семејство. Во овој град биле затворени и други кралеви и кралски семејства. Денес дел од градот е археолошки музеј на отворено - амфитеатар, црквата Сан Пјетро, аквадукт сифонски мост, средновековна тврдина, римски пат и др.; 3. Посета на Колосеумот во Рим (каде настрадало бројно население од Македонија, Македонци и други, како и војници - фалангисти и други робови, а подоцна и христијани од Македонија); 4. Посета на Ватикан - Света Столица (каде има голем број артефакти од Македонија); 5. Посета на црква или Базиликата Свети Клементе, каде во визбите - катакомби се наоѓа гробот на Свети Кирил Солунски од Македонија (место за ацилак на сите Словени, сите словенски народи имаат поставено спомен плочи, меѓу кои и Македонија, подвлекол НВД). 6. Посета на базилика Света Марија Маџоре во Рим, каде е погребан папата Фракциск (1936-2025), прв папа кој јавно изрази симпатии и поддршка за Македонија и Македонците и на 07 мај 2019 година ја посети Македонија, ја потврди Македонија дека е прва христијанска земја во Европа, како и постоењето на Македонскиот народ и јазик. (За потврда на вербата во Македонија, Македонскиот народ и јазик говори совпаѓањето на датумот на неговото доаѓање со неговата смрт 07 мај 2025 година, подвлекол НВД) 7. Посета на објекти во градовите Венеција, Бари, Пиза, Фиренца, Милано и сл. <u>Посета на споменици на Св. Кирил и Методија во повеќе европски држави и места:</u> Во Чешка - Прага, Велхград, Микулчич, Оломуц и Требич. Во Украина - Киев и Доњецк. Во Русија - Саратов, Ханто - Мансијск каде се одржува и процесција. <u>Во Хрватска</u> - споменикот на Кочо Рацин во Самобор и православната црква „Св. Злата Мегленска“ во Загреб. Градски музеј на Загреб - меморијална соба на Мирослав Крлежа (според едни претпоставки води далечни семејни корени од Македонија, од крајот на 17 век), Во Госпиќ, Лика - посета на меморијален центар на Никола Тесла. <u>Во Босна и Херцеговина</u> посета на црквите градени од Андреј Дамјанов во Сараево („Рождество на Пресвета Богородица“ 1863-1874) и во Мостар (црква Света Тројца). <u>Во Црна Гора</u> посета на манастирот Свети Василиј Острошки. Посета <u>во Романија</u> на црквата Св. Петка во градот Јаши, автономен регион Молдавија. <u>Во Германија</u> во град Елванген, посета на спомен-плочата на свети Методиј, кој дел од животот во заробеништво го поминал во затвор. Посета на цркви на Македонска православна црква - Охридска архиепископија во Малме - Шведска, во Загреб - Хрватска, црквата „Св. Злата Мегленска“, во Берлин - параклис, Мајнц и Зиндфелинген - Германија, во Тринген - Швајцарија и други
---------------------------------	--

места. Во Франција - Париз посета на Мон Мартир, Алфелова Кула, Триумфална порта, Лувр и др. Во Велика Британија - Лондон и др. Во Русија, посета на цркви и други објекти во Москва и Санкт Петербург. Во Украина посета на цркви и други објекти во Киев и Одеса. Посета објекти во Ерменија, која во античкиот период била и сојузник на Македонија. Во текот на историјата многу Ерменци живееле во Македонија и обратно. Да се посети Ереван, старите православни манастири кои датираат уште од 6-7 век па наваму и др.

Во Азија: посета на Израел и Палестина - Ерусалим, Назарет, и гробот на Исус Христос. Во Турција - во Истанбул посета на православна Железна црква „Свети Стефан“, започната да се гради 1893 а изградена е во 1896 година (осветена 1898 г.). Градбата е финансирана од Македонски чорбации - охриѓани, ресенчани, велешани и Македонци од егејскиот дел. Заради лошиот терен кој не бил безбеден за изградба со класичен материјал, било предложено црквата целосно да се изгради од железни елементи. Железните елементи за црквата биле пренесени со стотина бродови од Виена по Дунав и Црно Море за Цариград, а склопувањето траело три години. Архитектонскиот стил на црквата е барокна и е слична на некои реализации на Андреа Дамјанов. Во Железната црква “Свети Стефан” служеле многу Македонци епископи и свештеници. Во дворот на црквата се погребани многумина познати историски фигури меѓу кои, се наоѓа и гробот на последниот полински (дојрански) епископ Партениј Зографски хиротонисан од Цариградската патријаршија. Партениј Зографски истовремено бил првиот македонски учебникар, филолог, фолклорист, еден од најистакнатите културни и црковни работници од 19 век во Македонија и прв македонски митрополит. Партениј е автор на многу дела со кои се создадени темелите на граматиката на македонскиот јазик. Партенија Зографски ги систематизира разликите помеѓу бугарскиот и македонскиот јазик на научна основа. Во Железната црква нема дрво, камен, цемент, вар или тули. Целата црква е од железо и како таква претставува уникатно ремек дело во градителството на православниот свет, заштитена со закон како национално културно-историско наследство! Во неа и денес се црквуваат Македонци кои живеат во Истанбул, се разбира турски државјани, чии корени се од Егејскиот дел на Македонија!... Железната црква “Свети Стефан” е Македонска црква затоа што ја изградиле Македонците во Цариград, независно што сега е под јуридикција на Бугарската православна црква, пишува весникот на Македонското друштво од Тирана, Илинден, и продолжува: Може ќе даде Господ еден ден повторно да биде под јуридикција на Македонската Православна Црква – Охридска Архиепископија и Јустинијана Прва, како што било и треба да биде!

Македонските туристи добро е да ја посетат на куќата на Св. Марија - Богородица во Ефес, потоа во Истанбул - Св. Софија, како и објекти во Измир, Анкара, Кушадаси и други туристички места во Турција. Посета на античкиот град Персеполис во Иран. Посета на Вавилон - Багдат во Ирак и др. Во Непал на Хималаи, посета на спомен обележјето на Димитар Илиевски Мурат. Во Авганистан посета на црква - параклис Св. Никола во Кабул.

Посета на македонски православни цркви и манастири во дијаспората: Европска епархија: четири архиерејски намесништва: Западно Европско Намесништво;

Средно Европско Намесништво; Јужно Европско Намесништво и Северно Европско Намесништво. Вкупно во Европската епархија има 42 Македонско православни црковни општини, од кои 21 активна цркви.

Западно Европско Намесништво	Средно Европско Намесништво	Јужно Европско Намесништво	Северно Европско Намесништво
црква „Св. Кирил и Методиј“ - Дортмунд, Германија; црква „Свети Архангел Михаил и сите Свети Апостоли“ - Лондон, Англија, црква Св. 15те Тивериополски свештеномаченици во Лондон, Англија; црква „Света Петка“ - Диселдорф, Германија; црква „Св. Никола“ - Мајнц, Германија; црква „Св. Кирил и Методиј“ - Париз, Франција; црква „Свети Стефан“ - Утрехт, Холандија	црква „Света Тројца“ - Минхен, Германија; црква „Свети Димитриј“ - Линц, Австрија; црква „Свети Наум Охридски“ - Виена, Австрија; црква „Свети Кирил и Методиј“ - Штудгард, Германија.	црква „Свети Архангел Михаил“ - Наиве, Италија; црква „Св. Прохор Пчински и Св. Апостол Вартоломеј“ - Пјаченца, Италија; црква „Света Злата Мегленска“ - Загреб, Хрватска; црква „Свети Наум Охридски“ - Тринген, Швајцарија; црква „Пресвета Богородица“ - Локарно, Швајцарија; црква „Света Тројца“ - Крањ, Словенија; црква „Свети Климент Охридски“ - Љубљана, Словенија; црква „Богојавление Водици“ - Копер, Словенија.	црква „Свети Наум Охридски“ - Малме, Шведска, црква „Свети Климент Охридски“ - Берлин, Германија.

Во Германија 14 цркви; во Словенија 5; во Хрватска 4; во Австрија 3; во Италија 3; во Швајцарија 3; во Шведска 2; во Англија 2; во Данска 1; во Белгија 1; во Холандија 1; во Франција 1; во Норвешка 1; во Луксембург 1 црква.

1. Во Германија: МПЦО „Свети Кирил и Методиј“ - Дортмунд; МПЦО „Свети Никола“ - Мајнц; МПЦО „Свети Климент Охридски“ - Берлин; МПЦО „Свети Спас“ - Латцен / Хановер; МПЦО „Свети Ѓорѓи Кратовски“ - Хамбург; МПЦО „Света Тројца“ - Минхен; МПЦО „Свети Никола“ - Инглоштат; МПЦО „Света Петка“ - Диселдорф; МПЦО „Свети Кирил и Методиј“ - Штудгард; МПЦО „Свети Атанасиј“ - Нинберг; МПЦО „Свети Димитриј“ - Аален; МПЦО „Пресвета Богородица“ - Беблинген, Синделфинген; МПЦО „Света Тројца“ - Келн, Германија; МПЦО „Свети Апостол Павле“ - Триер, Германија. 2. Во Австрија: МПЦО „Свети Наум Охридски“ - Виена; МПЦО „Свети Димитриј“ - Линц; МПЦО „Преподобна Параскева“ - Вилах. 3. Во Италија: МПЦО „Свети Прохор Пчински“ и Свети Апостол Вартоломеј“ - Пјаченца; МПЦО „Св. Архангел Михаил“ - Наиве; МПЦО „Собор на сите македонски светители“ - Порденоне. 4. Во Швајцарија: МПЦО „Св. Наум Охридски“ - Тринген; МПЦО „Собор на сите македонски светители“ - Лозана; МПЦО „Пресвета Богородица“ - Локарно. 5. Во Словенија: МПЦО „Света Тројца“ - Крањ; МПЦО „Св. Климент Охридски“ - Љубљана; МПЦО „Успение на Пресвета Богородица“ - Марибор; МПЦО „Богојавление - Водици“ - Копер; МПЦО „Свети Апостоли Петар и Павле“ - Нова Горица. 6. Во Шведска: МПЦО „Свети Наум Охридски“ - Малме; МПЦО „Свети Кирил и Методиј“ - Гетеборг. 7. Во Данска: МПЦО „Свети Климент Охридски“ - Копенхаген. 8. Во Англија: МПЦО „Свети Архангел Михаил и сите Свети Ангели“ - Лондон; Св. 15те Тивериополски свештеномаченици, во Лондон. 9. Во Холандија: МПЦО „Свети Стефан“ - Утрехт. 10. Во Белгија: МПЦО „Свети Илија“ - Брисел. 11. Во Франција: МПЦО „Св. Кирил и Методиј“ - Париз. 12. Во Хрватска: МПЦО „Св. Злата Мегленска“ - Загреб; МПЦО „Св. Наум Охридски“ - Сплит; МПЦО „Свети Јоаким Осоговски“ - Пула; МПЦО „Свети Цар Константин и Царица Елена“ - Ријека. 13. Во Норвешка: МПЦО „Преподобна Параскева - Петка“ - Осло. 14. Во Луксембург: МПЦО „Св. Апостол Тома“ - Луксембург.

Австралиско - сиднејска и Австралиско - новозеландска епархија вкупно располагаат со 4 манастири и 24 цркви. (МПЦО: 14 црковни општини, 12 цркви и 7 епархиски духовни центри).

Австралиско - новозеландска епархија (12+3)

	Австралиско - сиднејска епархија (12+1)	Архиерејско намесништво за Викторија, Јужна и Западна Австралија и Нов Зеланд	Намесништво за Нов Јужен Велс и Квинзланд.
	располага со вкупно 12 верски објекти од кои 11 цркви и 1 манастир. Црква „Успение на Пресвета Богородица - Сиденхам, Мелбурн (Викторија); црква „Свети Георгиј и Пресвета Богородица“ - Епинг, Мелбурн (Викторија), Манастир „Свети Климент Охридски“ - Кинг Лејк, Мелбурн (Викорија); Црква „Свети Јован Крстител“ - Циолонг (Викторија), црква „Свети Никола“ - Кабрамата, Сиднеј (Нов Јужен Велс); Црква „Свети Димитриј Солунски“ - Волонгонг, Сиднеј (Нов Јужен Велс); Црква „Свети Климент Охридски“ - Канбера (Австралиска Капитална Територија); Црква „Свети. Илија“ - Квинбијан (Нов Јужен Велс); Црква „Свети Никола“ - Перт (Западна Австралија); Црква „Свети Наум Охридски“ - Аделаид (Јужна Австралија); Црква „Света Недела“ - Голд Кост (Квинзленд); Црква „Света Петка“ - Рокдејл, Сиднеј (Нов Јужен Велс).	располага со 9 цркви, следните верски објекти: Цркви: Соборна црква „Раѓање на Пресвета Богородица“ - Сиденхам; црква „Свети Пророк Илија“ во Футскрај - Мелбурн; црква „Свети Никола“ - Престон, црква „Света Петка“ во Мил Парк; црква „Свети Димитриј Солунски“ - Спрингвајл; црква „Света Злата Мегленска“ - Вереби; црква „Собор на Пресвета Богородица“ - Аделаид; црква „Свети Никола“ - Перт; црква „Собор на Македонските светители“ - Окланд, Нов Зеланд.	располага со 4 цркви и 3 манастири: црква „Света Богородица - Пречиста“, во Ливерпул, Сиднеј; црква „Свети Климент Охридски“ - Порт Кембла; црква „Света Тројца“ во Сауталанд, Сиднеј; црква „Успение на Пресвета Богордица во Бризбен, Манастир „Свети Прохор Пчински“ во Донибрук, Манастир „Свети Наум Охридски“ - Роклин; Манастир „Света Петка“ - Кембала Гранц.

Американско - канадска епархија	
Американско епархија (20)	Канадска епархија (10)
1.Свети Апостоли Петар и Павле – Гровн Поинт, Индијана, САД; 2. Св. Кирил и Методиј – Виловбрук Илионис, САД 2. Св. Георгиј – Онондага, Њујорк, САД 3. Св. Мери (Боговорица) – Стерлинг Хајтс САД 4. Св. Климент Охридски – Avon, Охајо, САД 5. Св. Кирил и Методиј – Седер Гроув Њу Џерси, САД 6. Св. Никола – Грини Сити, Охајо, САД 7. Св. Димитрија – В. Хенриета Њујорк, Каролина, САД 8. Св. Мери (Богородица) Витиер, Калифорнија, САД 9. Св. Кирил и Методиј – Бласдел, Њујорк, САД 10. Св. Илија Синсинати, Охало, САД 11. Св. Мери (Богородица) – Рејнолбург Охајо, САД 12. Св. Никола – Тотова, Њуџерски, САД 13. Св. Параскева Петка – Чикаго, Илионис, САД 14. Св. Димитриј – Палм Бич Гарденс, Флорида, САД 15. Св. Георгиј Кратовски – Фармингтон Хилс Мисисипи или Милвоки, САД 16. Св. Георгиј – Рендолф , Њу Џерки, САД 17. Св. Климент Охридски – College Point, Њујорк, САД 18. Св. Јован Крстител – Њу Порт Ричи, Флорида, САД 19. Св. Архангел Михаил – Витман, Аризона, САД 20. Св. Наум Охридски – Саутемптон, Пенсилванија, САД	1. Св. Климент Охридски – Торонто, Канада; 2. Св. Никола – La Salle, Онтарио, Канада 3. Св. Наум Охридски – Хамилтон Канада 4. Св. Илија – Мисисага, Онтарио, Канада 5. Св. Димитриј Солунски – Мархам, Онтарио, Канада 6. Св. Неделе – Ајакс, Онтарио, Канада 7. Св. Мери (Богородица) – Кембриџ, Онтарио, Канада 8. Св. Илија – Торонто, Онтарио, Канада 9. Св. Атанасиј – Монреал, Квебек, Канада 10. Св. Никола – Торонто, Онтарио, Канада

Во Африка, во Египет: посета на пирамидите во Гиза, музеите во Александрија и Каиро, како и на манастирот Света Катерина на полуостровот Синај. Посета на седиштата во Александрија и Каиро на Александриската патријаршија (за Египет, Либија, Етиопија и цела Африка), како и на Коптска ориентална

православна црква со седиште во Александрија. Посета на споменик на Александар III Македонски во Александрија, Египет.

Посета на амбасади на РС Македонија ширум светот.

Посета на разни настани - фестивали и други манифестации во Турција (Измир - населба Буца, Истанбул, Маниса и други места), во Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија, и други во европските држави на кои учествуваат и Македонци. Посета на разни манифестации во соседните држави и во други европски држави а во организација на Македонци. Верски манифестации во дијаспората: Богојавление - Водици во Неиве - Италија; во Сиденј - Рокдаил и сл.

Посета на разни манифестации во САД, Канада, Австралија, Нов Зеланд и други држави, особено на оние кои се во организација од Македонци.

Значајно за македонското културно наследство се и славните личности:

Особено Филип II и Александар III.

Името Филип (значи оној што сака коњи) потекнува уште од антиката: прв антички крал на Македонија бил: Крал Филип I (640-602 г.пр.н.е.), друга значајна личност со име Филип е од Новиот Завет, Свети Апостол Филип итн.

Името Александар (значи заштитник на луѓето); прв антички крал на Македонија бил Александар I (498-454 г.пр.н.е).

Антички Македонски кралеви со име Филип и Александар:

Филип (5)	Александар (5)
Филип I (640-602 г.пр.н.е.), Филип II Македонски (359-336 г.пр.н.е.); Филип III Аридеј (323-317 г.пр.н.е.); Филип IV (297-296 г.пр.н.е.); Филип V (221-179 г.пр.н.е.)	Александар I (498-454 г.пр.н.е); Александар II (370-368 г.пр.н.е.); Александар III Македонски (356-323 г.пр.н.е.); Александар IV Македонски (323-310 г.пр.н.е.); Александар V (296-294 г.пр.н.е.)

Во СР/РМ/РСМакедонија (1944-2024): Претседател на Извршен совет и Претседател на Влада на СРМ (1), вице премиер (1) министри (4)

Претседател на Извршен Совет и Претседател на Влада на СРМ	Вице премиер на РСМ	Министер на РМ и РСМ
Александар Грличков (1962-1965)	Александар Николоски (2024 -)	Александар Лепавцов (1991-1992), Александар Гештаковски (2002-2004), Александар Димитров (1998-2000) и Александар Николоски (2024 -)

Според податоци на ДЗС, за 2013 година во РСМ името Александар се среќава (21343 пати), Александра (8937); Филип (9487), Филипа (21), Македон (30), Македонка (1656), Олимпија (18), Никола (14984), Петар (9080), Лидија (4828), Кирил (3702), Наум/че (1684), Павле (1676), Методи/ја (1315). Климe/нт (880), Самоил/Самуил (226), Гоце (5779), Ѓорѓи (4447), или заедно Гоце/Ѓорѓи (10226), Даме/Дамјан (4936), Јане (1634), Георги/ѓи/Ѓеорѓи/ја (1376) итн. Според прегледот се гледа дека во РС Македонија најзастапени машки имиња се Александар, Никола, Гоце/Ѓорѓи и Филип, а од женските имиња се Марија (20130), Александра (8937), Ана (8097) итн.

Грција: Крал (1); Претседатели (2); Премиери (7) сите со име Александрос

Крал (1)	Претседател (2)	Премиер (7)
Александрос I (1917-1920)	Александрос Николау Маврокоратос (1822-1823); Александрос Трасивулу Андреу Заимас (1929-1935).	Александрос Николау Маврокоратос (1822-1823; 1833-1834; 1841; 1844; 1854-1855); Александрос Комундулис (1865; 1870-1871; 1875-1876; 1877; 1878-1880; 1880-1882); Александрос Заимас (1897-1899; 1901-1902; 1915; 1916; 1917; 1926-1928); Александрос Папанастасиу (1924; 1932); Александрос Корисис (1941); Александрос Диомидис (1950); Александрос Папагос (1952-1955);

Србија: Крал (3); Претседател (1) со име Александар

Крал (3)		Претседател (1)	
Александар Караѓорѓевиќ (1842-1852); Александар I Обреновиќ (1889-1903); Александар I Караѓорѓевиќ (1921-1934)		Александар Вуиќ (2017 -)	
Бугарија (2 цара со име Александар)	Русија (6 цареви со име Александар)		
Иван Александар (1333-1371); Александар I (1879-1886)	Александар Јарославич Невски (1252-1263); Александар Михаиловиќ (1326-1327); Александар Василевиќ (1328-1331); Александар I Павлович (1801-1825); Александар II Николаевич (1855-1881); Александар III Александрович (1881-1894).		

Имиња Филип имаат повеќе цареви и кралеви, во Шпанија (6 кралеви со име Филип), Франција (6), Англија (2) и др. Интересно, географски поим - државата Филипини, во основа во има името Филип.

Во светот постојат повеќе места со името „Македонија“, освен државата Македонија. На Балканот ги има и следните региони Македонија, три регион во Грција - Централна, Западна и Источна, регион Пиринска Македонија или Пирински крај. Потоа две населени места Македонија, во Илиноис, САД; населено место Македонија, во Тексас, САД; неколку населби или административни единици Macedonia Township во државите Охајо, Мичиген и други во САД; 10-ина места низ светот (особено во САД) што го носат името „Македонија, на различни јазици и форми. Според податоците од Geo Targit, во светот постојат 21 место со името „Macedonia“, распространети низ 4 држави. Најголем број од нив се наоѓаат во САД, каде што има 17 различни локации со ова име, вклучувајќи градови и мали населби во државите како Охајо, Илиноис, Мичиген, Алабама и други. Останати места со име „Macedonija“ се наоѓаат во државите Колумбија, Бразил (во државата Сао Пауло) и Романија (во регион Тимиш). Дополнително постојат и голем број на улици, плоштади, хотели, ресторани, маркети, молови со името Македонија, Александар, Филип итн.

Други интересни факти: Епископ Византиски до 300 година; има еден со име Александар (314-337), потоа Цариградски архиепископи (330-451): со име Македониј I (342-346; 351-350) има два, како и Цариградски патријарх (од 451 година) има еден со име Александар.

Светата православна црква во Цариград, (Истанбул), односно Вселенската патријаршија, за Вселенски патријарх со име Александар имала (1), Македониј/ус (2), Климент (1), Методиј (3), Кирил (7) и Самоел/уил (1).

Александар	Македониј/ус	Климент	Методиј	Кирил	Самоел/ил
Александар Цариградски или Сицилијански; (314-337)	Македониј I (342-346; 351-360); Македониј II Цариградски (495-511);	Климент I Цариградски (1667)	Методиј I (843-847) Методиј II (1240-1244) Методиј III (1668-1671)	Кирил I (1612-16330) Кирил II (1633-1639) Кирил III (1652; 1654) Кирил IV 1711-1713) Кирил V (1748-1757) Кирил VI (1813-1818) Кирил VII (1855-1860)	Самуил (1763-1768; 1773-1774)

Вселенски патријарси со потекло од Македонија биле двајца: Хрисант Цариградски, вселенски патријарх (1824-1826), роден во Долно Граматиково,

Воденско, и Јоаким III Цариградски кој на два пати бил патријарх во 1878-1884; и во 1901-1912 год., и бил по потекло од Крушево (световно име Христос Деведзис).

Исто така, Царството Византија во Македонска династија на цареви од 867-1056 год. имала и цареви со име Филипик Вардан (711-713) и Александар (912-913).

Дури и на чело на Светата столица ВАТИКАН во Рим, стоеле папи кои го носеле името: Александар (8); Климент (14)

Александар (8)	Климент (14)
Александар I (105-115); Александар II (1061-1073); Александар III (1159-1181); Александар IV (1254-1261); Антипапа Александар V (1409-1410); Александар VI (1492-1503); Александар VII (1655-1667); Александар VIII (1689-1691)	Климент I (88-97); Климент II (1046-1047); Климент III (1187-1191); Климент IV (1265-1268); Климент V (1305-1314); Климент VI (1342-1352); Климент VII (1523-1534); Климент VIII (1592-1605); Климент IX (1667-1669); Климент X (1670-1676); Климент XI (1700-1721); Климент XII (1730-1740); Климент XIII (1758-1769); Климент XIV (1769-1774)

На чело на Македонската православна црква Јустинијана Прима и Охридска Архиепископија, имало само еден архиепископ Филип (1000-1015) а немало со име Александар.

Охридска архиепископија и патријаршија (91 архиепископ и патријарх) Македонска православна црква и охридска архиепископија (5 архиепископи)
<u>Охридска архиепископија</u> (91 архиепископ и патријарх): Климент 886-916; Герман или Гаврил 970-1000; Никола I 1000; Филип 1000-1015; Давид 1016-1018; Јован Дебарски 1018-1037; Лав I 1037-1056; Јован II Лампин (1065-1078; Теодул I 1056-1065; Јован III Анин 1078-1084; Теофилакт Охридски 1084-1107; Лав II Мунг 1108-1120; Михаил Максим 1120-1143; Јован IV Комнен 1143-1157; Констатин I 1160-1170; Адријан 1183; Јован V Каматир 1183-1215; Димитар Хоматијан 1216-1234; Јоаникиј Сергеј 1234-1250; Константин II Кавасила 1250-1263; Јаков I Проархиј 1263-1280; Генадиј 1285-1289; Макариј I 1290-1317; Григориј I 1317-1334; Антим Метохит 1334-1335; Непознато; Николај I 1345-1347; Непознато; Григириј II 1351-1378; Непознато; Матеј 1408-1410; Непознато; Никодим I 1452; Доситеј I 1452; Непознато; Марко II Цариградски 1465-1466; Доротеј 1466; Непознато; Николај II 1482; Захариј 1482; Непознато; Прохор 1528-1550; Симеон 1550-1551; Никанор 1551-1557; Пајсиј 1557-1566; Софрониј 1566-1572; Непознато; Гаврил 1580-1587; Теодул II 1587-1590; Јоаким 1590-1593; Гаврил 1580-1587; Атанасиј 1557-1566; Валаам 1597-1598; Нектариј 1598-1606; Митрофан 1614; Георгиј 1616; Нектариј II 1616-1624; Порфириј Палеолог 1624-1628; Јоасаф 1628; Аврамиј 1629-1637; Мелетиј 1637; Данаил 1640; Харитон 1643-1651; Дионисиј I 1652; Атанасиј II 1653-1658; Игнатиј 1660; Арсениј I 1662; Зосим I 1663-1670; Панарет I 1671; Нектариј III 1673; Игнатиј II 1675; Теофан 1676; Мелетиј II 1676; Партениј I 1677-1682; Партениј II 1679-1683; Игнатиј III 1693-1695 и 1703; Рафаил 1699-1702; Григориј III 1683-1688; Григориј IV 1691-1693; Зосим II 1695-1699, 1707 и 1708-1709; Методиј 1708; Герман 1688-1691, 1702-1703; Дионисиј II 1706-1707 и 1709-1714; Филотеј 1714-1718; Јоасаф II 1719-1745; Јосиф 1745-1751; Дионисиј III 1752-1756; Методиј II 1757-1758; Кирил I 1759-1762; Еремија 1763; Ананиј 1759-1762; Арсениј II 1763-1767; <u>МПЦ-ОА</u> (5): Доситеј II 1958-1981; Ангелариј II 1981-1986; Гаврил II 1986-1993; Михаил 1993-1999; Стефан 1999-

Значи, време е МПЦ-ОА за архиепископ или владика да именува со име Филип или Александар. Досега имало епископи и владици со име Кирил, Методиј, Климент, Наум, Горазд, Ангелариј итн.

Во оваа прилика ќе го споменеме и Жристор Жефаровиќ (1690-1753) роден во Дојран а умира во Москва. Македонски уметник, зограф - иконописец, хералдичар, сликар, писател, поет, работел и на бакрорез. Сликал во црквите во Охрид, Кожани, Солун, потоа во Белград, Сремски Карловци, Бачка, манастир Бождани и Шиклош во Војводина, , Пешта (Будимпешта), Печ - Унгарија и др. места. Исто така, сликал и портрети на познати лица - патријархи и др. Во 1745

година оди и на поклонение во Ерусалим. Во Виена го издава делото „Описание на светитот Божји град Ерусалим“. Друго дело е „Срематографија“. Потоа заминува за Москва и се сместил во Богојавленскиот манастир каде ненадејно умира на 18 септември 1753 година. Голем е бројот на организации, клубови, друштва и значајни личности во дијаспората и светот кои низ историјата, но и денес се борат за Македонија, Македонците, Македонскиот јазик, историја, црква и воопшто за македонското културно наследство. Исто така, тоа го прават и повеќе македонски организации во Македонија (Македонска агенција на иселеништво, Македонски светски конгрес и други). Во функција на промоција на македонското културно наследство во соседството, дијаспората и светот се и десетината културно - информативните центри во Софија, Белград, Тирана, Загреб, Љубљана, Истанбул, Перт, Сиднеј, Сараево, Подгорица. Македонија треба оваа мрежа на КИЦ да ја прошири и во уште триесеттина други големи градови каде живеат Македонци: Рим, Париз, Берлин, Лондон, Виена, Будимпешта, Букурешт, Осло, Стокхолм, Копенхаген, Брисел, Женева, Атина, Москва, Варшава, Прага, Братислава, Њујорк, Вашингтон, Лос Анџелес, Торонто, Мексико, Александрија, Каиро, Тунис, Пекинг, Токио, Ерусалим, Тел Авив, Техеран, Њу Делхи, Дубаи, Бразилија, Буенос Аирес и др. Во промоцијата на македонското културно наследство значајна улога имаат и македонските друштва за меѓудржавна соработка.
--

Заклучни размислувања за македонското културно наследство

Ако Гоце Делчев „Светот го разбирал како поле за културен натпревар меѓу народите“. Денес, современите Македонци кои се распространети на разни страни во светот, со право можат да зборуваат за **Македонизам** и за **Македоекумена** - заедничка држава каде се слави Македонија, зборува Македонски јазик, се практикува македонско писмо, историја, култура и традиција. Доколку оваа идеја, во континуитет е поддржана од заеднички собор на матичната Македонија со дијаспората (пример: Македонски светски конгрес, Македонски екуменски собор, Македонска обединета дијаспора, Македонска религиска екумена и слично) ќе доведе до **Панмакедонизам како културна а не националистичка и политичка идеја**. Во прилог на ова зборуваат и над 20 градови и населби со име Македонија во повеќе држави во светот, десетици имиња на улици и плоштади кои го носат името Македонија, стотици споменици на славни македонски кралеви, цареви, светители, револуционери, учени лица, културни дејци, стотина цркви и манастири во дијаспората итн.

Оваа идеја, денес во скромни размери се практикува преку јавно и масовно изразување во форма на настап, манифестација, натпревар и слично, каде се претставува Македонија, Македонскиот јазик, историја, писмо, култура и традиција, и тоа на секаде каде Македонците имаат прилика да се претстават. Доколку сакаме да ја зачуваме славата на Македонија, македонскиот јазик, писмо, историја, култура, традиција и друго, мора да имаме што повеќе културно информативни центри во повеќе милионски градови во светот.

Денес, никој не може да го негира постоењето на македонскиот народ, историја, јазик, култура, традиција и сл. Македонија - македонскиот јазик се дел од светската историја и култура, дел од светските народи и јазици членки на ООН - организација на обединетите нации. Светска организација во која членуваат држави претставени преку свои народи, нации и јазици. Меѓудругото Македонија е и членка на УНЕСКО.

Според тоа, сите кои го негираат постоењето на Македонија и Македонскиот народ, јазик, историја, култура итн, а во тоа предничат дел од соседните држави, односно нивните влади, имаат комплекс или чувство на некаков недостаток односно „Македонски синдром“. „Македонски синдром“ е психолошко - политички концепт на соседните народи и влади, па и други кои ја користат славата на античка Македонија, потоа на средновековна Македонија и така во континуитет ја негираат и ја присвојуваат Македонија како своја, а Македонците како дел од нивниот народ. Значи имаме државни политични влади (секоја чест на исклучоци) дволични - лицемерни, лажливи и неискрени исполнети со иронија, сарказам и обземени со злоба, грабливи, ненаситни и крволочни, кои му се настрвиле на еден мал и немоќен народ со светска слава.

Во периодот на Отоманското Царство, на Балканскиот Полуостров доминирале Словени, потоа Евреи, Грци и други. Дел од странските патописци забележале дека покрај погоре наведените имало и Македонци. Исто така, дел од странските патописци забележале дека месното население е лесно подмитливо и за пари може сè да направи. Оваа негативна особина била искористена и се почнало со поткуп за реализирање на планови за разделување и раскарување на балканските народи и вери. Така, како што слабеело Отоманското Царство, административната структура била разнишана. Странските пропаганди зачестиле. Со Отоманскиот закон од 1864 година направена е реформа на административната поделба на царството. Од делот на Македонија се формирале три вилаети: Солунски (1867 г.), Битолски (1873/74 г.) и Косовски (1877 г.) или познат и како Скопски вилает (од 1888 г.). Од тој период започнува и процес на реализирање на идеи на Големите европски сили, прво за создавање на едно (Кралство Грција) а па потоа и на други посебни држави (Кралство Србија и Кралство Бугарија), за да по првата Балканска војна (1912 г.) и создавање на четврта држава (Кралство Албанија), но никако да се реализира идејата за петта држава (Кралство Македонија).

Се разбира, оваа идеја не се реализирала, една од причините бил и „стравот од воскреснување на славата на античкото Кралство Македонија“. Значи, се појавува комплексот на „македонскиот синдром“, и тоа прво кај големите европски сили (Велика Британија, Франција, Германија, Русија, Австро-Унгарија) а потоа се пренесол на новоформираните мали балкански држави, соседи на Македонија. Кај малите балкански држави се поттикна желба кон територијата на Македонија и преку свои пропаганди и планови прво ќе предизвикаат две балкански војни и дефинитивна поделба на Македонија. Со поделбата се прекинал континуитетот на македонското историско и културно наследство.

Овој комплекс на „Македонски синдром“ за жал продолжува и денес и тоа врз независна Македонија, која прво мораше да го смени државното знаме,

па името, „да се договара“ за јазикот, историјата, културното наследство итн. За реализација на овој и на други недемократски постапки се применуваат стари и нови политички и други методи од страна на соседите, а со логистика од големи држави, странски фондации кои имаат свои клонови овде итн. Вешто се координира стопанската и политичката транзиција, се врши корупција на невладини организации, политички лидери, политички партии, бизнисмени, научници и слично, како последица на тоа се доведе до социјална нееднаквост, осиромашување на граѓаните, се случува и воени конфликтни, разни афери, несреќи во кои настрадаа невини граѓани, загадување на природната и животната средина, емиграција на работоспособно население, уништување на стопански, нестопански гранки, правна држава, па дури и до негирање и загрозување на македонското историско и културно наследство во државата и насекаде во светот. Со една цел, РС. Македонија да стане несигурно место за живеење за младите, а за старите нездраво - морбидно место. Сепак, има надеж, Македонија повторно станува многу тежок јазол - тешко решлив проблем за соседите кои неможат да ги реализираат своите амбиции.

Во контекст на негирање и присвојување на македонската историја и културно наследство предничат соседите. Така, за нив, Александар III Македонски не е Македонец, туку е Грк, дека има Илирско - албанско потекло, па дури дека имал бугарско или српско потекло !? Кај балканските соседи „македонскиот синдром“ оди понатаму и периодот од смртта на Александар, од 323 г. пр.н.е до 30 г. пр.н.е, односно паѓање на Египет под Римска власт не е македонски период туку, како хелинизам (латинска измислица за една древна религија кога народот верувал во Богот на Сонцето и нема никаква врска со Ахаја или Стара Грција), други пак зборуваат дека Македонија била дел од Илирија и сл.

За сметка на Македонија и Македонците, денешните соседни народи (Срби, Бугари, Албанци и Грци) се поистоветуваат како наследници на старите Тракијци, Мезијци, Илири, Епирци, Дардани, Тесалијци, Елини кои биле освоени од македонското кралство и повеќе векови биле во симбиоза со античките Македонци и станале Македонци. Туку, напротив се декларираат дека од секогаш биле посебни народи, иако во светската историја е потврдено дека денешните држави и народи Срби, Бугари, Албанци, Грци и други се појавуваат векови подоцна.

Понатаму, истите тие денешни народи, непризнавањето на македонската историја и културно наследство го продолжуваат и со преземање на историски познати личности, историја и културно наследство како дел од нивната историја и култура. Исто така, и други познати личности од македонската историја, нашите соседни ги присвојуваат во нивната историја и славни како Александар Македонски. (Пример: Георги Ѓорѓи Кастриот - Александар (1405-1468) православен македонски средновековен крал и херој со мијачко потекло, крал на Епир и Македонија (Албанците, со формирањето на Албанија 1912 година го прилепија кон нивната историја, му ја сменија верата и името од Александар - Искендер во Скендер Бег, како албански национален херој), потоа Сулејман Величествени, Стефан Немања, Стефан Душан, Симеон I Велики

итн.), исто така присвојуваат и повеќе историски настани како да се дел од нивната историја и културно наследство.

Жртвите или оние кои имаат „македонски синдром“ покажуваат две клучни карактеристики. Позитивни чувства кон нивните освојувачи (Македонците) и негативни чувства, како гнев, недоверба, пост трауматски стрес на агресивност за преживување односно од жртва станува насилник или освојувач (негирање на Македонија и се што е македонско - историја, народ, јазик, културно наследство и др.).

Ова покажува дека сите народи што живеат во јужниот дел од Балканскиот Полуостров, треба да престанат со преземање - крадење на туѓи истории, личности и слично. Во спротивно сите меѓусебно ќе се погубат и ќе исчезнат. Значи, време е сите да се обединат и да се декларираат, прво: како нација на современи Македонци во кои влегуваат Македонци, Власи, Грци, Албанци, Срби, Бугари, Роми, Турци кои практикуваат повеќе јазици: прво македонскиот (како стандарден државен јазик), а потоа своите јазици (како локални јазици, во локалните средини во јавната администрација, образование и во јавниот живот, секако доколку се користат алатки на вештачка интелигенција). Или, како второ: во блиска иднина, да егзистираат како посебни народи, нации со свој јазик, историја, религија, културно наследство и кои без условно меѓусебно се разбираат и почитуваат, користејќи ја широко распространета говорна вештачка интелигенција на локално и глобално ниво.

Пример на нација или спојување на народи, етнички заедници, религии, група на луѓе со исто потекло во држава како политичко - територијална заедница која влијае на сите свои граѓани преку своето законодавство и државна политика, има повеќе. Пример: нација Американци во САД, нација Канаѓани во Канада, нација Австралијци во Австралија, нација Британци во Обединетото кралство, нација Французи во Франција, нација Германци во Германија, нација Шпанци во Шпанија, нација Европејци и други, во кои влегуваат многу народи, нации, етнички заедници, групи и религии.

Современата историјата ги памети и Југословенска нација, Советска нација, Чехословачка нација кои биле политички испровоцирани а дел од нив како резултат и на братоубиствени војни се распаднаа на повеќе народи.

Второто размислување - егзистирање на посебни народи, нации со свој јазик, историја, религија, културно наследство кои без условно меѓусебно се почитуваат, е главната аксиома или апсолутно прифатлива вистина на светската Организацијата на Обединети Нации.

Денес, во светот се појави широко распространета идеја за создавање на Светска нација која ќе биде реалност во блиска иднина а за тоа ќе помогне современата технологија или вештачка полиглотска интелигенција на паметни уреди и роботи за читање, пишување и говорене на сите светски јазици. Дали тоа ќе се случи или повторно во светот ќе има една или неколку големи сили кои ќе владеат со светот и ќе го стават во тежок пат исполнет со многу страдања (Одговор на ова е тешко да се даде, подвлекол НВД)

Оптимистички е да веруваме дека во блиска иднина ќе се спасат сите мали народи, нации, јазици од изумирање, бидејќи вештачката интелигенција успешно ќе кодира, преведува и ќе ги зборува сите јазици на земјата. Исто така,

се надеваме, дека, на Земјата ќе нема потреба народите да водат политики на негирање и за меѓусебно војување, туку политики за нови откритија, патувања, населување и туристички патувања во вселената и ново откриените планети.

Денес, а особено во блиска иднина, целокупната светска историја и културно наследство, меѓу кои и македонската историја и културно наследство покрај реално ќе се презентира и виртуелно преку вештачката интелигенција (разни перформанси културни музички, филмски, театарски, уметнички, спортски, гастрономски, фолклорни, архитектонски, креативни индустрии, изложби, музеи, виртуелен туризам во кои покрај луѓе ќе учествуваат и роботи кои ќе го доловат животот на познатите историски личности и настани од историјата и реалноста).

Како и да биде, едно е јасно, дека, дел од славната античка Македонија, односно македонско културно наследство има свои претставници и на небото. Така, Персеј (212-165 г. пр. н. е) - името на последниот македонски крал „има свое созвездие“. Созвездието Персеј било забележано уште во древна Грција. Имено, според митологијата Персеј бил грчкиот јунак, син на Зевс и Данаја, кој ја убил Медуза Горгона. Меѓу другото се споменува дека заминал и во земјата на Пелазгите, односно во Македонија. Тоа значи дека Персеј бил познат како храбар јунак и во древна Македонија, па затоа и неговото име го носел и еден македонски крал (подвлекол НВД).

Созвездието Персеј е познато и по метеорскиот рој Персеиди, кој е најспектакуларниот метеорски рој (метеорски дожд) во годината. Персеидите својот максимум го достигнуваат во текот на месец август кога се најсјајни и во најдобри временски услови во просек можат да се набљудуваат цела минута како зад себе оставаат сјајна трага. (Можеби, од метеорскиот рој Персеиди пред повеќе милијарди годни, паднале метеорити кои го донеле животот на Земјата, подвлекол НВД). Созвездието Персеј содржи 90 ѕвезди видливи со голо око. Најблиската ѕвезда од ова созвездие е оддалечена 100 светлосни години. Она по што е посебно созвездието Персеј е двостраниот расеан збир на ѕвезди. Збирот на ѕвезди е видлив со голо око, а податоци за нив се појавуваат уште од 150 година пред наша ера. (Уште едно, совпаѓање, тоа е период кога умираат Филип и Александар - двата сина на крал Персеј, и нивните души заминале во созвездието кај својот татко, каде, можеби имаат свои ѕвезди - сонца и планети, подвлекол НВД).

Според етноастрономијата верувањата и обичаите на македонскиот народ во руралниот простор или народниот поглед на светот а поврзани со небото, созвездието Персеј, во неколку села е именувано како Јарем.

Исто така, македонско културно наследство е пренесено и преку имињата на најпознатите кралеви на античка Македонија - Филип и Александар кои ги има и на небото. Така, факт е дека на Месечината - Земјиниот природен сателит има кратер со име Александар со пречник од 94 км, како и кратер Филип (по името на Јон Филип - британски геолог, но сепак го носи името Филип, подвлекол НВД).

Денес, НАСА голем број галаксии, созвездија, ѕвезди, планети и други небесни тела ги означува со бројки, но во иднина ќе ги именува и со македонско културно наследство, како што се имињата: Македонија, Филип, Александар,

Пердика, Аминта, Архелај, Персеј, Никола, Самоил, Павле, Лидија, Кирил, Методиј, Климент, Наум, Марко, Гоце, Даме, Јане, Крсте, Кузман, Блаже, Вардар, Пелистер, Охрид, Крушево, Пелагонија, Бигла итн. (подвлекол, НВД).

Вселената не умира, според тоа, ако Македонија, македонското кралство, кралеви - цареви, револуционери, претседатели, научници и други македонски личности, како историско и културно наследство се негирани на Земјата, на небото и во вселената ќе бидат вечни (подвлекол, НВД).

Литература и други извори

1. Никола В. Димитров (2022): Природно и културно наследство, УГД, Штип
2. Македонска енциклопедија I, II, (2009): МАНУ, Скопје
3. Dimitrov, Nikola (2023): "Biblical Macedonia" - Tourist challenge. International Journal of Economics, Management and Tourism, 3 (1). pp. 97-107. ISSN 2671-3810;
4. Dimitrov, Nikola (2024): Macedonian identity - UNESCO world heritage - Arguments and propositions - , International Journal of Economics, Management and Tourism, 4 (1). pp. 65 - 75. ISSN 2671-3810;
5. Речник на Светото писмо, (2011): (Библски речник), со додаток на лични имиња од македонско и црковно потекло, Битола
6. Нова енциклопедија у боји (1977): Вук Караџиќ - Larousse, I, II, Вук Караџиќ, Београд - Љубљана
7. Мала енциклопедија просвета - општа енциклопедија - (1986): 1-3, Просвета, Београд
8. Георги Острогорски (1992): Историја на Византија, Наша книга, Скопје
9. Славко Димески (1989): Историја на македонската православна црква, Македонска книга, Скопје
10. Персеј (212 - 165 г. п.н.е.) - последниот крал на античка Македонија : (2009): Реферати од меѓународниот научен собир одржан на 27-28 април 2007 година во Битола, Македонско научно друштво - Битола и Здружение за промоција на Градиште / Персеида - Битола, Битола
11. Кирил Добрушевски, (2009): За смртта и за гробницата на Персеј, Зборник на реферати од меѓународниот научен собир одржан на 27-28 април 2007 година во Битола
12. Добре Тодоровски, (2009): Црнобуки - Црноболки, Битола
13. Македонска православна црква - Охридска архиепископија, Податоци од веб страната: https://www.m-p-c.org/?page_id=37;
14. Државен завод за статистика на РС Македонија, податоци од веб страната: <https://stat.gov.mk>
15. Сотир Галабовски, (1999): Историја на македонската музика, „Просветно дело“ Скопје
16. Ива Новак, (2008): Богови и херои во грчката и римската митологија, Македонска книга, Скопје
17. Вселена, Детален илустриран водич, (2008): Македонска книга Скопје
18. Хана Картунен, Пека Кругер, Хеики Оја, Марку Путанен, Карл Ј. Донер, (2009): Основи на астрономијата, петто издание, Просветно дело А.Д., Скопје.
19. Бранислав Шеварлиќ и Софија Саџаков, (1972): Астрономски атлас, за ученике основне и средњих школа, Завода за уџбенике и наставна средства Србије, Београд
20. Muhamed Muminovic, (1989): Aastrognozija - putovanje kros sazvezda-, Sarajvo
21. Горе Ценев, (2004): Небото над Македонија, Младински културен центар, Скопје
22. Muhamed Muminovic, M. Stupara, B. Vuksanovic, (1985): Atlas Mjeseca, Sarajevo